

De vallei

Ineke Dons

De personen in deze roman bestaan slechts in de fantasie van de schrijver. Mocht er enige gelijkenis lijken te bestaan met bestaande personen, berust dit louter op toeval.

Schrijver: Ineke Dons

Coverontwerp: Ineke Dons

ISBN: 9789464850536

© Ineke Dons.

cmedons@outlook.com

[Uitg. dordtsebestseller.nl](http://Uitg.dordtsebestseller.nl)

Liberté

Égalité

Fraternité

Vrijheid in het culturele leven

Gelijkheid in het rechtsleven

Broederschap in het economisch leven

1

‘Hoe ver moeten we nog, Cora? Ik wil nog wel, maar mijn benen zien het niet meer zitten.’

Het steile bergpad waarop Michel met negen andere dappere wandelaars liep, had net een haakse bocht gemaakt en tot zijn schrik had hij gezien dat er nog een heel stuk berg voor hem lag.

Cora, de reisleidster van de wandelorganisatie SNP, was wel gewend aan het geklaag.

‘Houd de moed erin Michel. Dadelijk weet je waarvoor je het doet; het uitzicht is adembenemend.’

De groep ploegde voort. Om zeven uur die ochtend waren ze gaan lopen en nu was het vijf uur later. Best een aardige tippel, zelfs voor geoefende wandelaars en daar hoorde Michel niet eens bij.

Zes dagen geleden waren ze vanuit het dorp Banyouls aan de Middellandse zee vertrokken om een stuk van de LAW- 10 af te leggen. Deze route, die loopt van de Middellandse zee tot aan de Atlantische oceaan was volgens de reisgids best te doen voor de niet al te geoefende wandelaar.

De hele route neemt zo’n vijftig dagen in beslag, maar deze groep had gekozen voor ongeveer een derde van de tocht, waar drie weken voor stond.

Onderweg sliepen ze meestal in de berghutten die door de lokale bevolking werden bevoorrad en in geval van nood hadden de stoere wandelaars hun lichtgewicht opgooitentjes.

Ondanks deze geweldige uitvinding liepen de kilo’s door slaapzak en kleding toch op en vooral het “zware”water tikte aardig door.

Michel was er na deze zes dagen nog niet helemaal van overtuigd dat het een goed idee was geweest de suggestie van een collega om aan dit project mee te doen, op te volgen; voorlopig was hij alleen maar bezig om van de ene loopdag naar de andere te overleven.

Nu zijn het mijn benen, die het af laten weten, bedacht Michel onder het lopen en deze afgelopen maand was het mijn hoofd wat niet meer functioneerde. Wat dat betreft had zijn collega Kees gelijk.

Het lijf afbeulen geeft lucht in het hoofd. Helaas word ik er nog niet vrolijk van.

Een week of vier geleden had hij bevestiging gekregen van vermoedens, waar hij al maanden mee liep.

Donderdags sliep zijn grote liefde, Linda altijd bij haar eenzame moeder en op die bewuste donderdag van de waarheid had hij toegegeven aan zijn jaloezie en was midden in de nacht, toen hij weer eens niet kon slapen, achter haar computer gaan zitten.

Wonder boven wonder was het direct bingo geweest bij het eerste probeersel van haar wachtwoord. Niet zo heel vreemd, want ze gebruikte dat woord elke dag meerdere keren. Sleipnir, was zo'n geweldig paard; Sleipnir, die veel aandacht nodig had. Sleipnir zus, Sleipnir zo.

Hij had de letters ingetypt en toen ging de beerput open. Eerst nog met verbazing, maar allengs met een verschrikkelijke woede, las hij de ontluisterende e-mails die bevestigden wat hij al maanden trachtte te negeren. Hij werd belazerd. Dus toch!

Nu kon hij helemaal niet meer slapen. Hij zat aan de PC gekluisterd tot het licht werd. Hij voelde de behoefte om alles tot de bodem leeg te drinken. Alle afspraakjes, voor die donderdagnachten.

De slet om haar zielige moeder die een jaar geleden haar man was verloren, zo te misbruiken voor haar stiekeme geneuk.

'Hé Michel, je bent boven, hoor.'

Michel keek op. Door zijn gepeins was hij zijn pijnlijke benen even vergeten en had ongemerkt het laatste stuk berg geslecht. De hele groep zat al op de grond uit te rusten.

Hij zette een laatste stap en vergat even adem te halen. Voor hem in de diepte lag een onmetelijk uitgestrekte vallei. Het immense dal werd in de verte rondom begrensd door rotsen, die de hemel leken te splijten.

Het duizelde hem een beetje en hij liet zich snel naast de anderen op de grond zakken. Ze zaten op een smalle strook boven op de berg en Michel zag tot zijn schrik een verdomd smal geitenpad steil naar beneden lopen. Een stuk lager verdween het pad in een stuk bos.

Het was allemaal prachtig, maar jeetje wat gevaarlijk steil.

'Ik geloof Cora, dat er nu maar een helikopter moet komen.'

Cora lachte.

'Als dat zou kunnen. Maar niet zo somber, Michel. Het gaat gewoon naar beneden. Je hoeft je alleen maar te laten zakken. De hut is niet ver meer. Een kwartiertje rust mensen en dan gaan we weer.'

Zuchtend pakte de groep de rugzakken weer op en begon aan de afdaling.

Het leek minder inspannend dan de klim naar boven, maar dit was echt een aanslag op zijn knieën.

Michel slaakte een zucht van verlichting toen hij het rode dak van de hut tussen het struikgewas zag opdoemen. Hij lette even niet op waar hij zijn voeten neerzette en lag ineens op de grond met een stekende pijn in zijn enkel. Hij schreeuwde het uit.

‘Godver... man, wat doe je nou, joh.’

De wandelaar die vlak achter hem liep, kon zich nog net staande houden.

Michel greep vertwijfeld naar zijn pijnlijke enkel.

Bij de kleinste beweging schoot er een steek van pijn door het hele been. Hier was echt iets faliekant mis.

Cora die vooraan had gelopen kwam op het geschreeuw moeizaam terug naar boven. Ze kon op het smalle pad maar nauwelijks de andere wandelaars passeren.

Ze inventariseerde ongerust de situatie.

Michel lag op het pad met zijn handen om zijn enkel, die afgekneld werd door de hoge bergschoen.

‘Die schoen moet direct uit. Houd je been goed vast.’

Ze knielde neer en trok voorzichtig de veters van de schoen los.

‘Au,’ gilde Michel. Toen de schoen uit was, kreeg hij wat verlichting. De enkel begon direct te zwellen.

‘Dit ziet er niet best uit,’ constateerde Cora.

‘Nee,’ kreunde Michel, ‘vertel mij wat.’

‘En die helikopter die je had willen bestellen, zal ook niet aan komen vliegen, ben ik bang.’ zuchtte Cora. ‘Hoe lossen we dit op?’

‘Hoe ver is het nog tot de hut,’ vroeg de wandelaar, die bijna over Michel heen was gevallen. ‘Misschien kunnen we daar hulp halen.’

‘Ja, het is nog maar een klein stukje. In principe zou daar nu iemand zijn, maar niets is zeker. Het zijn vrijwilligers die zo nu en dan de voorraden aan komen vullen. Wat is wijsheid?’

Ze keek bezorgd naar Michel, die uitgeteld op de grond lag. Zijn enkel was inmiddels dubbel zo dik geworden. De rest van de groep was stil. De oplossing moest van de reisleidster komen. Cora dacht na. Haar gezicht klaarde uiteindelijk op.

‘Dit zouden we kunnen proberen. Er liggen daar in de hut vast stretchers om te overnachten. We gaan er een halen en dan laten we je met vereende krachten naar beneden zakken. Denken jullie dit aan te kunnen, mannen?’

Een half uur later zat het hele gezelschap in de hut bij te komen van het avontuur.

Michel lag op de stretcher die hem naar beneden had geholpen met behulp van twee sterke bergbeklimmers uit de groep.

Het was een helse tocht geweest. Hoe voorzichtig de jongens de stretcher ook manoeuvreerden ze konden niet verhinderen dat er steeds pijnscheuten door heel zijn been schoten.

Cora legde uit, `Deze hut ligt helaas ver boven de bewoonde wereld. Er is geen vaste beheerder, maar hierbeneden in het dal is wel een dorp, waar een stel jongeren wonen die het op zich hebben genomen om deze hut in stand te houden. In de zomer bevoorraden zij het hier. We mogen het hout gebruiken om te koken op dat fornuis daar.

Ik heb voor vertrek nog contact met ze gehad en omdat we goed op schema liggen, hoopte ik dat ze hier nu zouden zijn. Maar ik heb er wel vertrouwen in dat we ze morgen zien arriveren. We kunnen Michel hier nu niet alleen achterlaten, dus als het nodig zou zijn, krijgen jullie nog een dag extra rust. Hopelijk weten zij ook raad met het enkelprobleem.

En och,' voegde ze er plagend aan toe, `desnoods blijf je toch gezellig hier revalideren. Er zijn wel slechtere plekken.'

Michel was na de wijze woorden van de kordate reisleidster niet helemaal gerust op een blijde afloop, maar hij zette zijn sombere gedachten opzij.

In de voorraadkast werden blikken ravioli gevonden en zowaar twee flessen rode wijn. Michel sliep redelijk op een paar paracetamol-tabletten weggespoeld met de wijn.

De volgende dag, tegen de middag lag een aantal wandelaars in de zon te genieten van hun onverwachte vrije dag toen ze drie jonge knullen met zware rugzakken aan zagen komen.

`Hello. You are the Dutch Group?'

Cora liep opgelucht naar hen toe.

`Yes, so glad, that you are here. We have quite a probleem.'

De jongens brachten de rugzakken naar binnen en Cora legde uit, dat het probleem daar op de stretcher lag.

`Indeed a big problem,' vonden de jongens, toen ze Michels opgezwollen enkel zagen.

`Misschien een helikopter?' opperde Cora, hoopvol.

`Maar nee, dat was geen optie,' legden de jongens uit.

`Er was er in het dorp wel één, maar die kon hier onmogelijk landen.'

Zij waren met een jeep gekomen, maar die stond een stuk lager op ongeveer drie kwartier lopen.

De twee mannen die net ervaring op hadden gedaan in het vervoer van de stretcher zagen het toch wel zitten om Michel tot aan de jeep te vervoeren.

`Dat zou wel heel fijn zijn, 'zuchtte Cora opgelucht.

‘En in Espero is een kliniek, legde één van de jongens uit aan Michel, ‘en daar weten ze wel weg met beenblessures.

Hier in de bergen verstapt men zich wel eens. Ik hoop voor je dat het niet gebroken is. Daar ben je wel een tijdje zoet mee.

Maar voor we weer op pad gaan moeten we eerst wat eten. We hebben speciaal wat verse producten meegebracht. Dat kunnen jullie wel gebruiken, na al die dagen vooral blikvoer.

Het viel weer niet mee. Stevig ingesnoerd lag Michel op de stretcher die hem de dag tevoren naar de hut had helpen brengen, maar hoe voorzichtig de mannen ook probeerden te lopen, het hobbelige bergpad naar beneden was niet bepaald de ideale weg om een halve invalide te vervoeren.

Hij verbeet zijn pijn, want hij was allang blij dat hij daar niet alleen op die berg achter hoefde te blijven.

Hij had geen idee, waar hij terecht zou komen. Het dorp heette dus Espero, had hij begrepen en wonder boven wonder was er ook een soort kliniek, waar ze naar die enkel konden kijken.

Michel werd met zijn stretcher op de achterbank van de jeep gedeponereerd, de wandelaars begonnen hun tocht terug naar boven en de jeep vertrok richting de bewoonde wereld.

Je kon het een weg noemen, maar hij was ook echt alleen begaanbaar met een landrover. De jongen aan het stuur deed zijn best maar kon niet altijd alle gaten in de weg ontwijken.

Michel dacht dat er geen einde aan kwam. Maar na zo’n drie uur afzien werd hij tenslotte een kliniek ingedragen.

‘Welcome,’ zei de man in de witte jas vriendelijk, nadat hij het verhaal van de jongens had gehoord.

‘We zullen eens gauw naar die enkel kijken.’

De enkel was waarschijnlijk niet gebroken, dacht de arts, maar er moest voor de zekerheid toch maar een foto worden gemaakt.

Het viel gelukkig mee. De enkel was zwaar gekneusd, maar er was niets gebroken. Een vriendelijke verpleegster smeerde een groene smurrie op de enkel.

‘That will help,’ zei ze met een bemoedigende blik. ‘it’s medical clay.’

Michel werd met een mooi ingezwachteld been in een rolstoel geholpen en lag even later in bed. Hij slaakte een zucht van verlichting.

Klop, klop, Michel schrok wakker, hij wist even niet waar hij was, maar de zeurende pijn aan zijn enkel bracht zijn herinnering snel terug. Er kwam een meisje binnen met een dienblad.

‘Bonan vesperon.’ Ze schoof een tafeltje dichterbij en zette het blad erop.

Ze glimlachte vriendelijk naar hem.

‘Bonan apetiton.’ Ze wilde weglopen, maar Michel hield haar tegen.

Tijdens die ongemakkelijke reis in de jeep, had hij zich ook al afgevraagd wat voor taaltje die jongens onder elkaar spraken. Het leek eigenlijk niet op het Catalaans, wat in deze streek gesproken werd. Hij wilde het nu wel weten.

‘You speak Catalan here?’

Ze keek hem verbaasd aan.

‘Catalan? No. It ’s Esperanto.

Esperanto? Was dat niet zo’n synthetische taal, waar je nooit meer iets van hoorde. Het was, dacht hij, wel even in ’t nieuws geweest bij de opkomst van het internet, maar het had het niet gehaald.

Het meisje knikte hem toe en zei nu weer in het Engels ‘enjoy your meal.’

Michel keek op het bord. Hij had best honger. ’s Middags had hij nog zoveel last van zijn enkel gehad dat hij maar minimaal had gegeten.

Zijn enkel deed al minder zeer. Een wondermiddel die groene klei, of was het dankzij de pijnstiller die de vriendelijke verpleegster hem had gegeven.

‘Hm lekker, een schaalje rauwkost en puree met vis. Nog een puntje kaas en een perzik en natuurlijk brood. Echt Frans. Maar vreemd, ik heb hier nog geen Frans gehoord.

Hij keek naar buiten. In de verte zag hij de bergen, waar hij gisteren nog zo min of meer enthousiast had gelopen. Dat was wel voorbij. De anderen gaan morgen weer verder, zonder hem. Hoe kom ik nu thuis? Even maar niet aan denken.

Hij was net aan zijn perzik toe, toen er werd geklopt. Een van de jongens die hem hier gebracht hadden, kwam binnen met zijn rugzak.

‘Everything ok?’

‘Yes, I had a delicious dinner,’ zei Michel en wees op het lege bord.

‘Good, and the leg?’

‘I’m lucky, it is not broken. Thank you very much for the transport.’

‘It’s ok. I hope you will be able to walk soon. Have a good time here.’

Ondanks zijn middagslaapje en zo nu en dan een verkeerde beweging, die zijn enkel deed protesteren, sliep hij ’s nachts redelijk.

Michel werd wakker. De zon scheen achter de dichtgetrokken gordijnen. Zijn enkel voelde een stuk beter. Hij ging op de rand van het bed zitten en zette alvast één been op de grond. Hij zette voorzichtig de teen van zijn andere voet die onder het verband uit kwam op de grond en voelde direct een scheut van pijn. Dat wordt dus hinkelen, dacht hij melig. Maar misschien kan ik hier een paar krukken krijgen.

Er werd geklopt.

‘Bonan matenon.’ Een ander meisje dan gisteren stond in de gang met een karretje.

‘Kafo kon lakto?’

Koffie met melk, begreep Michel; het klinkt een beetje Spaans.

‘Yes,’ knikte hij.

Hij kreeg op een blad een grote kom koffie met veel melk, een stuk stokbrood, boter en jam. Een frans ontbijtje,’ constateerde Michel.

Nadat de ontbijtboel weer was opgehaald en Michel zich zorgen begon te maken, hoe het nu verder moest met die poot waar hij geen stap mee kon verzetten, kwam er een mannelijke verpleger binnen met een paar krukken.

‘Jean.’ zei de man en stak zijn hand uit.

Michel drukte de hand.

‘Hello,’ I am Michel.

Hij vergat even waarom hij hier op deze plek was en werd direct bestraft toen hij een stap vooruit probeerde te maken.

‘Aai, verdorie.’ De pijn trok door zijn hele been.

‘Yes,’ knikte de verpleger. ‘You need something to keep the ankle steady. I’ll get it for you.’

Even later kwam hij terug met een brace. De enkel werd ingepakt en Jean wees Michel de badkamer.

‘Now you can wash. But no shower,’ lachte hij.

Toen Michel opgefrist en met schone kleren uit de rugzak op de stoel naast het bed zat, kwam er een wat oudere vrouw binnen.

Deze bleek van de administratie te zijn.

Er moest het een en ander geregeld worden met de verzekering. Alles stond in zijn mobiel, die hij hier nu gelukkig weer op kon laden. Hij kreeg de wificode van het ziekenhuis en de dame vertrok tevreden met zijn gegevens.

Even later kwam de verpleegster langs om zijn been te behandelen. De enkel was al een stuk geslonken. Er werd een nieuwe laag klei opgedaan en zijn knie die aardig blauw was geworden, werd met een zalfje ingesmeerd.

‘Vandaag nog niet te veel er op proberen te lopen. Dan voelt u morgen zelf wel, wat er kan. Voorzichtig aan maar. Zo’n erge kneuzing heeft tijd nodig.’

Michel knikte.

‘Als ik beweeg doe het nog aardig zeer.’ Hij zuchtte diep.

‘Niet bewegen dus,’ lachte ze.

Ze liep naar de deur.

‘Bonan tagon.’

Een uurtje later; Michel was met zijn manke poot maar weer op het bed gaan liggen en net bezig zijn contacten in Nederland op de hoogte te brengen van zijn geweldige avontuur, toen er op de deur van zijn kamer werd geklopt. Er kwam een onbekende man binnen. Hij was een stuk ouder dan de inwoners van Espero die hij tot nog toe gezien had. Michel schatte hem een eind in de zeventig.

Zijn handdruk was stevig.

‘Roberto Waals. Er is mij gevraagd of ik een Hollander die hier gestrand is wat afleiding kan geven. Zoals je kan horen, spreek ik ook Ollands, zoals ze bij ons in België zeggen.’

‘Michel van Dam, ben ik even blij mijn moerstaal te kunnen spreken. Ga zitten.’

Roberto ging op de stoel naast het bed zitten en keek belangstellend naar de aangeklede enkel van Michel.

‘Ongelukje gehad?’

‘Ja,’ zei Michel; ‘daarboven op de wandelroute LAW-10 stapte ik in een kuiltje. Een klein kuiltje, maar met grote gevolgen. Een zware kneuzing, niet gebroken gelukkig, maar wel einde wandelverhaal. Een geluk bij een ongeluk dat ik hier terecht kon. Woont u hier in Espero?’

‘Zeg maar je. En eh jawel’, zei hij met een lichte glimlach. ‘Ik woon hier. Dat moet wel, want je zal hier niet zo gauw iemand aan je bed krijgen die hier niet woonachtig is. Wij leven hier heel geïsoleerd.’

‘Hoe komt een Belg hier dan terecht?’ Vroeg Michel nieuwsgierig?’

‘Nou. Ik kwam hier voor het eerst in 1964. Daarna heb ik wat rondgezworven en kwam weer terug in ’79. Dat is alweer een hele tijd geleden. Ik heb hier een hoop meegemaakt.’

‘Espero,’ zei Michel, ‘een afgelegen dorp in de bergen. Ik had er nooit van gehoord.’

‘Roberto grinnikte. ‘Dat wil ik wel geloven. Het is heel moeilijk bereikbaar en in de winter zelfs een paar maanden helemaal onbereikbaar.’

‘Maar toen in 1964,’ drong Michel aan. ‘Hoe kwam je hier dan verzeild?’

‘Nou, dat is een heel verhaal. In ’64 lifte ik met een vriend door Frankrijk. Wij waren zo’n beetje de eerste hippies en kwamen her en der soortgenoten tegen, waar we dan weer een tijdje mee optrokken. Zo ontmoetten we een keer een paar straattekkenaars. Onderweg naar de jeugdherberg waar we sliepen, zagen we in het dorp hier aan de andere kant van de berg, in een etalage een prachtig kleurrijk schilderij. De

straattekkenaars waren nieuwsgierig naar de schilder ervan. Dat bleek volgens de verkoper, iemand te zijn die in een afgelegen dorpje woonde aan de andere kant van de berg. Er was wel een weg naar toe, maar dat was zeker zo'n vier uur lopen en een hele klim over de top. Het enthousiasme van de straattekkenaars was echter groot en de eigenaar van de winkel bood aan hen met zijn landrover te brengen. Ik en mijn vriend gingen natuurlijk mee. Het bleek inderdaad een enge weg vol kuilen en gaten en langs gevaarlijke afgronden, maar we kwamen heelhuids aan.'

Roberto hield even op. Hij lachte.

'Oh ja, ik herinner me weer dat moment, dat we aankwamen bij het bord, waar de naam van het dorp op stond, "Lavallée." Onder het bord hing een grote koperen bel. Onze chauffeur stapte uit de auto en luidde de bel.

'Nu weten ze daar beneden, dat ze niet naar boven moeten komen,' legde hij uit, toen hij onze verbaasde gezichten zag.

'Lavallée? Vroeg Michel verbaasd.

'Ja, pas veel later hebben wij er Espero achter geplakt. Echt veranderen kon niet en nu heet ons dorp dus, de vallei van de hoop.'

'En toen?' drong Michel aan.

Roberto dook terug in zijn herinneringen.

'We reden voorzichtig de steile heuvel af en parkeerden beneden de auto.

We stapten uit en keken onze ogen uit. Het was of we in de tuin van Eden terecht waren gekomen. Voor ons strekte zich een enorme vallei uit. Een snelstromende rivier meanderde er doorheen als een zilveren lint en verdween in de verte in een donker bos. Aan de overkant van die enorme vlakke rezen de bergen op. Oh ja, ik herinner me ook nog de scherpe geur van de geiten die langs de rivier aan het grazen waren.'

'En huizen dan,' vroeg Michel nieuwsgierig.

Roberto lachte. 'Ja zeker; We daalden af tot bij de rivier en kwamen in een straatje met een huisje of zes, die min of meer bewoonbaar waren, allemaal gebouwd met op elkaar gestapelde keien. De mooiste hadden ook houten balken tussen de keien. Het eerste huisje had een houten uithangbord met Boulangerie erop. 'Hé een bakker,' zei iemand uit ons groepje nog verrast.

'Hier is het,' wees onze chauffeur.

Het kon niet missen. Voor het volgende huisje stond een schildersezal met een schilderij in de maak.

We maakten kennis met de schilder, een vrolijke hippie, met sluik lang haar, zoals de meesten onder ons ook hadden en al gauw kwam de fles op tafel. De schilders wisselden ervaringen uit en daarna maakten we nog een rondje door het dorp. Er bleek nog een pottenbakker te zijn en in de tuin van een huisje hingen strengen wol in allerlei kleuren te drogen. En dan was er natuurlijk de boerderij waar die scherpe geur

van die geiten bij de rivier vandaan kwam. We kwamen diverse kippen tegen die rond de huisjes scharrelden. Alles bij elkaar een rommeltje in die prachtige omgeving. Halve ruïnes met stapels keien ernaast. Een grote schuur met gaten in het dak.

Wij vonden het fantastisch. Dit was het leven. Niet die afgelikte supermarkten, de kledingzaken met kleren, waar ieder er al stapels van had. Dit was echt basic. Hier wilden we misschien wel blijven.

Onderweg terug legde onze chauffeur uit dat het dorp in de winter helemaal afgesloten was, omdat er sneeuw op de top lag. De bewoners moesten voorraden aanleggen om de winter door te komen. Het was een heel hard bestaan. Zeker niet zo romantisch als het leek. Dus vergaten we maar snel die ideale vallei en keerden huiswaarts.

Een paar jaar later toen ik alweer braaf aan het studeren was, hoorde ik van vrienden die ik erheen had gestuurd, dat alleen de geitenboer er nog zat.'

'Toch jammer,' vond Michel. 'En hoe ging het verder?'

'Wel, na mijn studie bouwkunde, heb ik een aantal jaren gewerkt in Brussel en Luik, maar ergens was ik die ervaring met Lavallée toch niet vergeten. In de zeventiger jaren ging het slecht op de arbeidsmarkt en omdat ik als laatste en jongste medewerker binnen was gekomen, werd ik ontslagen. Ik was een tijdje aardig gedeprimeerd en toen kwam dat gekke dorp weer in beeld. Ik had wat geld gespaard en besloot er weer een kijkje te gaan nemen.

Ik stelde me er niet al te veel van voor, maar alleen de tocht over die smalle weg over de bergen leek me al heel spannend.

Ik had in die tijd een gele deux chevaux. Jullie noemen hem "eend", geloof ik,' lachte hij en wij Vlamingen zeggen "geit."

Enfin, met de oude geit reed ik dwars door Frankrijk naar het zuiden om daar poolshoogte te nemen.

De weg was nog hetzelfde, ook de koperen bel hing er nog.

Ik reed voorzichtig naar beneden, maar toen was alles ineens anders.'

Michel veerde op. 'Oh ja? Wat was er veranderd?'

'Nou, naarmate ik het dorp naderde, was ineens de stilte weg.

Overall klonken geluiden van zagen, timmeren, draaiende motoren en geroep van mensen.

Het begon al direct met een bord met een grote blauwe P van parkeren.

Er was een stuk grond min of meer vlak gemaakt en daar werd ik blijkbaar geacht mijn autootje neer te zetten. Ik liep vol verwachting het pad af en kwam in een soort hoofdstraat. In mijn herinnering zat daar aan het begin die bakker.

En het was nog steeds een bakker; het bord "Boulangier" hing er nog, maar de rest was anders.

Waar vroeger bergen met afval, half afgebouwde muurtjes en kapotte dakpannen lagen, was nu een schoongeveegd erf, met een kiezelpaadje naar de roodgeverfde deur. Ik stond paf. Wat was hier gebeurd?

Ik ging gelijk naar binnen. Daar zag alles er ook schoon uit.

Een jonge vrouw van mijn leeftijd ongeveer stond achter een toonbank, waar in een mand een paar soorten broodjes lagen. Achter haar lagen op een houten rek nog een verzameling broden.

‘Monsieur?’ vroeg de vrouw vriendelijk. ‘Vous n’êtes pas d’ici?’

Ik vertelde dat ik uit België kwam en hier vroeger ooit een keertje was geweest en dat het wel ten goede veranderd was.

Ze knikte. ‘Oui, oui, ça va. On fait de notre mieux.’ We doen ons best.

‘Er kwamen andere klanten binnen, dus ik kocht een paar broodjes en zei gedag.

Ik was heel nieuwsgierig hoe de rest van het dorp er uit zou zien.

De straat verder was ongeplaveid maar wel ontdaan van obstakels. Er waren huisjes nog op dezelfde manier opgetrokken met die grote keien, net als toen. Een eindje van de straat af zag ik een grote overkapping van riet. Ik wandelde ernaartoe en ontdekte wat blijkbaar de markt van het dorp was. Groente en fruit, weckpotten vol diverse lekkernijen, champignons, zelfs huishoudelijke artikelen. Ik kocht er een vers geitenkaasje, wat fruit en een flesje sap. Toen ik verder liep, kwam ik meerdere bouwplekken tegen, waar allerlei soorten onderkomens werden gerealiseerd. Aan het eind van de straat kwam ik bij de rivier.’

‘Dezelfde rivier waar ik overheen ben gereden?’ onderbrak Michel het relaas van de oude man.

‘Ja, maar die ziet er nu heel anders uit.’ lachte hij.

‘Om over de rivier te komen moest je toen over een hangbrug lopen, wat ik trouwens ook deed. Aan de andere kant waren tuinen. Mooie rechte rijtjes met allerlei groenten. De vele bloemen ertussen maakten het geheel tot een soort lusthof.

Achter een omheining stonden fruitbomen, waaronder witte en bruine kippen aan het scharrelen waren.

Ik keek mijn ogen uit. Hier was het woord metamorfose uitgevonden. Ik wandelde daar tussen gele meloenen, oranje pompoenen, sperziebonen en nog een heleboel groen, wat ik niet direct thuis kon brengen.

Ik werd steeds nieuwsgieriger hoe dit allemaal in die jaren tot stand was gekomen.

Ik wandelde terug over de hangbrug en zag vanaf die hoogte in de verte een groot bouwterrein. Het lag er verlaten bij. Ik liep erheen; hier was men bezig om van een aantal ruïnes een tamelijk groot gebouw neer te zetten. Op de grond waren met linten de afmetingen aangegeven. Dit moest waarschijnlijk een soort gemeenschapshuis worden.

De manier van bouwen met alleen die keien met wat leem ertussen, vond ik razend interessant. Mijn handen jeukten om hieraan mee te werken. De mannen waren nu waarschijnlijk aan het eten en ik zocht een plekje langs het water om mijn broodjes op te eten.

Na een uur of wat kwamen er twee mannen aangelopen. Ik probeerde ze duidelijk te maken dat ik wel mee wilde helpen. Dat gaf wel even wat spraakverwarring. Ik sprak ze aan in het Frans, maar kreeg antwoord in het Engels. De mannen bleken uit de Verenigde Staten te komen. Zij waren hier een paar maanden geleden gestrand en wilden niet meer weg.

‘This is paradise.’ zeiden ze vrolijk.

‘En toen ben jij zeker ook gebleven,’ constateerde Michel.

Er werd geklopt. Een meisje met een blad in haar handen kwam binnen.

‘Oei,’ schrok Roberto. ‘Is het al zo laat? Mijn buurman heeft me uitgenodigd voor de lunch. Ik zie je morgen wel weer, Michel.’

Hij gaf hem een hand.

‘Bon appetito.’

Onder het eten dacht Michel na over het bizarre verhaal van Roberto. En dat alles was zo’n veertig jaar geleden. Hij was nieuwsgierig naar het vervolg.

Nadat het meisje de boel op was komen halen, probeerde Michel zijn nieuwe krukken nog eens uit. Hij hipte wat heen en weer tussen badkamertje en bed zonder al te veel druk uit te oefenen op het invalide been. Hij was het gauw zat. Hij wierp een blik in de gang of daar nog iets viel te beleven, maar op dit uur was daar niemand.

Hij strompelde terug naar het raam en wierp een blik naar buiten. De hele omgeving straalde rust uit. De zon maakte glinsterende sterretjes op het water van het riviertje wat voor het gebouw langs stroomde en het leek of ook het kabbelende water genoot van een lome middag. Hij liet zich op zijn bed vallen en dacht na over zijn situatie.

De mevrouw van de administratie zou alles regelen met zijn verzekering. Misschien willen ze me wel op laten halen. Hij had geen idee. Maar eigenlijk had hij niet zo’n haast om terug in Holland te zijn. Hij had nog een paar weken vakantie en waarom zou hij die niet hier doorbrengen. Thuis wachtte hem alleen de ergernis en ellende om zijn kapotte relatie. Met die gedachte viel hij in slaap.

2

Hij werd wakker van een klop de deur. De verpleger van die ochtend kwam binnen. Hij pakte de krukken en bood ze Michel aan.

‘I’ll bring you to the restoracio. You can speak with the other patients.’

Even later zat Michel aan een tafeltje in een gezellig ingericht eetzaaltje. De verpleger had hem voorgesteld aan een jonge vrouw in een rolstoel met één been in het gips en aan een man op leeftijd met een kruk naast zijn stoel.

‘Bon venon,’ klonk het van beide kanten.

‘Do you also speak English?’ vroeg Michel.

De vrouw tegenover hem knikte.

‘Well, a little. I’m Rosa from Spain.’

De andere man bleek uit Duitsland te komen en heette Karl.

Michel vertelde over zijn ongelukkige val en het transport naar de kliniek.

Rosa bleek haar been op twee plekken gebroken te hebben bij een val van een trap.

‘It will take a lot of time,’ zuchtte ze.

Karl was er beter aan toe. Hij wees op zijn rechterknie.

‘Gloednieuw en over een paar dagen adiaû.’

‘I hope also,’ zei Michel.

Er werd koffie geserveerd. Ze dronken koffie en kletsten Engels, afgewisseld met dat Esperanto. Michel herkende zo nu en dan woorden, die leken op Spaans of Frans. Rosa bleek hier een restaurantje te hebben samen met ‘Mia edzo, my husband’, en Karl was hier jaren geleden na een burn out terechtgekomen en nooit meer weggegaan.

Tijdens hun gesprek kwam een serveerster wat vragen. Hij begreep het Esperanto niet en Karl vertaalde.

‘If you are a vegetarien.’

Michel schudde van nee tegen de serveerster.

Even later werd het eten opgediend.

Michel vond op zijn blad een schaalje rauwkost een bord met groenten en een stukje vlees, een puntje brie en een perzik. Hij merkte dat de anderen geen vlees hadden.

‘You are vegetarian?’ vroeg hij.

‘Rosa knikte en Karl legde uit, dat hij niet zo streng in de leer was.

‘Hier in ons dorp, waar de dieren zo dichtbij leven, ben je wel eerder geneigd geen dood dier te eten; er zijn hier best veel vegetariërs, maar soms heb ik echt trek in een stukje vis of vlees, ach ja....

Der Mensch ist schwach. Bonan apetiton!’

‘Ok,’ zei Michel. ‘Bonan apetiton.’

Morgen zal ik Roberto vragen waar dat Esperanto hier vandaan komt, bedacht Michel. Na de maaltijd strompelde Michel met zijn krukken naar zijn kamer. Hij was ondanks zijn middagdutje alweer moe. Wat was er toch een hoop gebeurd sinds die misstap op de berg.

Hij liet zich op zijn bed vallen. Lieve help. Hij had zelfs helemaal niet meer aan zijn liefdesverdriet gedacht. Het was net of al die ellende al maanden geleden was. Nu hij eraan dacht voelde hij weer even zijn boosheid opkomen. Na een half uurtje op zijn mobile, deed hij het licht uit.

De volgende morgen voelde hij vooral zijn knie, maar de enkel deed het al wat beter. Hij ging voorzichtig op de rand van het bed zitten en haalde het kompres er af.

De enkel zag er best goed uit. Nog een beetje blauw maar niet meer zo vreselijk dik. Michel probeerde er voorzichtig op te staan. Dat lukte zonder te veel pijn. Hij ging weer op het bed zitten en appte wat berichten naar Holland. Daarna pakte hij zijn krukken en hinkte voorzichtig richting het eetzaaltje. Het rook er heerlijk naar koffie. Rosa en Karl zag hij niet. Hij liep naar een tafeltje en zette zijn krukken ernaast.

Op het tafeltje lag een boekje. Hij pakte het op.

Lernu Esperanto was de titel en de schrijver.... Roberto Waals.

De kafo met lakto werd gebracht. Brood, boter en jam stonden op de tafeltjes. Terwijl hij in het Esperanto boekje aan het bladeren was kwam een verpleger vertellen, dat er na het ontbijt een fysiotherapeut naar zijn kamer zou komen. Hij at met smaak het brood op en dronk de koffie.

Beetje bij beetje druppelden een aantal min of meer mobiele patiënten binnen. Het Esperanto vloog hem langs alle kanten om de oren.

Even later zag hij de Spaanse Rosa de eetzaal binnenrollen. Hij wenkte haar. Ze rolde naar zijn tafeltje.

‘Good morning, Rosa.’

‘Hello Michel, how are you today?’

Op zijn antwoord dat het met hem al wat beter ging, liet ze een diep zucht. Ze vertelde dat ze net een gesprek met haar man had gehad en dat hij haar erg miste. Problemen met de stagiaires in de keuken en dergelijke.

‘And this leg will take time.’ Ze haalde haar schouders op. ‘Never mind.’

`Er werd een kop koffie bij haar neergezet en ze nam gretig een slok.

`La kafo estas bona.' Ze wees op de koffie keek Michel lachend aan.

`Mi lernas Esperanto al vi. '

`Thank you,' zei Michel. `How do you say that?'

`Dankon.'

`Oh, that is nearly Dutch: dank je.'

`Maar Rosa vertel eens,' vroeg hij terug in het Engels. `Hoe zijn jij en je man hier verzeild geraakt.'

`Nou, dat is alweer een tijdje geleden. Wij hadden in Madrid een klein restaurantje. Ramon, mijn man is kok en ik serveerde. Het was best leuk, maar er was erg veel concurrentie. Je moest steeds blijven goochelen met de prijzen. Als we tijd hadden maakten we grote wandelingen in de Pyreneeën. En in één van die berghutten hoorden wij over dit bijzondere dorp, waar ze noch Frans, noch Spaans spraken. Het was een hele tocht om er te komen, maar we waren heel nieuwsgierig. Zo is het gekomen. En we zijn er gebleven. Hier is het leven veel rustiger. Niet meer die concurrentiestrijd met die prijzen. We doen gewoon ons best het eten lekker te maken voor de gasten. En dat is Ramons sterkste kant. Vervelend dat hij nu ook zit met die administratie. Dat is meer mijn specialiteit.' Ze liet een diepe zucht.

`Kop op Rosa, 'zei Michel troostend. `Het komt een keer in orde.'

`Nou, ik hoop dat ik voor de winter weer op de been ben.'

`En loopt het restaurant goed? Kunnen jullie er wel van leven?' vroeg Michel.

Rosa keek hem verbaasd aan.

`Hoezo?'

`Verdienen jullie daar genoeg mee?'

Rosa lachte ineens hardop.

`Oh, I understand; Je weet nog niet hoe het er hier in Espero toegaat. Nu, hier werken we niet alleen om zelf in leven te blijven, maar we werken voor de samenleving. En de samenleving zorgt voor ons. Het inkomen is dus niet gekoppeld aan de arbeid.'

Michel snapte er niks van.

`Waar gaat de winst die je maakt dan naar toe?'

`Dat hangt ervan af. Een gedeelte blijft in het bedrijf om soms uit te breiden of dingen te vervangen en dergelijke en de rest gaat naar de associatie. Maar dat kan Roberto je beter uitleggen. Hij is hier zo ongeveer vanaf het begin en was erbij toen het hier allemaal opgezet werd. Karl trouwens ook, geloof ik.'

Rosa vertrok even later naar de fysiotherapie. Michel bleef in verwarring achter. Hoe zat het toch in dit vreemde dorp? Eerst dat Esperanto waar hij nauwelijks van gehoord had en nu dat inkomen niet gekoppeld aan arbeid?

Diep in gedachten liep hij terug naar zijn kamer in afwachting van de fysiotherapeut.

Deze bekeek het been en schudde zijn hoofd. Hier kan ik weinig aan doen. Dit moet gewoon met rust genezen. Hij sommeerde Michel de zaak niet te forceren. Na een dag of drie voorzichtig op één kruk proberen. En dan zou hij het zelf wel voelen. Met een armzwaai nam de jonge therapeut afscheid.

Michel liep met twee krukken terug naar het eetzaaltje.

Hij ging op het terras zitten om op Roberto te wachten. Hij had immers beloofd om langs te komen om zijn verhaal af te maken.

Michel staaarde bedachtzaam de vallei in. Zo in het heldere ochtendlicht leken de bergen aan de overkant met een scherp potlood getekend. Het groen aan de rand van de rivier was groener dan groen. Hij hoorde in de verte het geklingel van geitenbelletjes en kreeg zin om langs die rivier te lopen om die geiten op te zoeken.

Nee, hij had zeker geen zin om terug naar Nederland te gaan. Ze hoefden hem nog niet op te halen. Hij zou vandaag eens bellen met zijn verzekering. Zijn school begon pas laat. Op drie september moest hij thuis zijn voor de eerste vergadering. Hij wist niet hoe hij van hieruit daar moest komen, maar dat zag hij dan wel.

3

‘Oh, je bent hier al gaan zitten,’ hoorde Michel achter zich. Roberto kwam aanlopen op het terras met een kop koffie in zijn hand.

‘Wil je er ook nog één? Dan haal ik die voor je.’

‘Ok,’

‘Eerst even over dat Esperanto,’ zei Michel, toen ze aan de koffie zaten.

‘Je had me wel eens kunnen vertellen, dat jij er een boekje over had geschreven.’

Roberto lachte.

‘Zo, heb je mijn boekje gevonden?’

‘Gisteren lag het op een tafel. Ik zag je naam.’

‘Ik zal het je uitleggen.’

Roberto nam een slok koffie en stak van wal.

‘Je moet weten, ik kom namelijk oorspronkelijk uit Moresnet.’

Roberto keek Michel vragend aan.

‘Wel eens van gehoord?’

‘Nee.’

‘Moresnet is tegenwoordig een gewoon dorp in België, vlak bij jullie Vaals onder het Drielandenpunt.’

‘Daar ben ik wel eens geweest,’ zei Michel, maar ik heb toch nooit van, wat zei je, Moresnet gehoord. En wat heeft dat met Esperanto te maken?’

‘Dat ga ik je vertellen. Een mooi stukje geschiedenis. In vogelvlucht.

Er was daar ooit zelfs een vierlandenpunt en dat kwam door een zinkmijn.

Nadat Napoleon ten val was gebracht in 1815, werd de kaart van Europa hertekend. Er kwam onenigheid over de zinkmijn die tussen het toenmalig Nederland en Duitsland lag. Die opbrengsten wilden de beide landen hebben. Er was een hoop krakeel, maar er werd uiteindelijk een compromis gevonden. Rondom de mijn werd gewoon een neutraal gebied uitgeroepen en dat werd Moresnet Neutraal van 1816 tot 1920.

Later toen België ook onafhankelijk werd, was daar dus in Vaals een punt met vier landen in plaats van drie. Pas na de eerste wereldoorlog werd het neutrale staatje in tweeën gedeeld. Een stukje België en een stukje Duitsland. Toen ontstond dus dat drie landenpunt. Die zinkmijn was al veel eerder, in 1885, uitgeput.

Terug naar dat dat stukje Neutraal Moresnet

Het was een heel bijzonder staatje met eigen wetten en statuten. En dan was er nog het Esperanto.

In 1887 ontwikkelde Lejzer Zamenhof, een Pool, een kunsttaal, die hij Esperanto noemde. In de stad waar hij woonde waren veel etnische problemen, omdat er naast Duits, ook Pools, Russisch en Jiddisch gesproken werd.

Zamenhof was ervan overtuigd dat een gemeenschappelijke taal de verschillende groepen dichter bij elkaar zou brengen. Hij was een echte idealist en was van mening dat alle mensen gelijkwaardig zijn en dat niemand het recht heeft een ander zijn taal of godsdienst op te dringen of zich een deel van de aarde toe te eigenen.

In 1905 was er een eerste Esperantocongres waar veel over geschreven werd en mijn overgrootvader Wilhelm die gemeenteraadslid was in Neutraal Moresnet, raakte zo geïnteresseerd dat hij samen met een Fransman professor Gustave besloot om de bewoners van Moresnet die kunsttaal aan te praten, vooral omdat de bewoners een mengelmoesje spraken van Limburgs dialect en Duits. ‘

‘Is het nog wel interessant voor je Michel? Het is niet in twee woorden uit te leggen. Het is een hele geschiedenis.’

‘Ik ben één en al oor,’ zei Michel.

‘Wacht, ik haal eerst nog een koffie. Ik krijg een droge keel van dat gepraat.’

‘Een paar jaar later dus,’ begon Roberto na een paar slokken koffie, besloot de Esperantovereniging om hun hoofdzetel in Neutraal Moresnet te vestigen. De Hollanders stemden eerst tegen; die vonden dat Den Haag meer klasse had dan een mijnwerkersdorp aan de Geul, maar dankzij de bijzondere geografische ligging bij het drielandenpunt van Nederland, Pruisen en België, werd er toch voor Moresnet gekozen.

Moresnet kwam helemaal in de ban van Esperanto. Zelfs de naam van het stadje wat eerst Kelmis heette werd in het Esperanto Amikejo, wat Vriendenplek betekent.

Er werden cursussen georganiseerd voor nieuwkomers en uitstapjes, waarbij iedereen achter de Esperantovlag, wit met een groene ster, liep en in het Esperanto liedjes zong.

Thuis bij mijn bevlogen overgrootvader werd er natuurlijk alleen Esperanto gesproken, wat maakte dat zijn zoon, mijn opa dus al van kind af aan werd ondergedompeld in het Esperanto.

Helaas begon in 1914 de oorlog en moesten de mannen die samen in de Esperanto klas hadden gezeten nu tegen elkaar vechten. Een heel drama. Bij het verdrag van Versailles kwam Amikejo bij België en raakte de kunstmatige taal in het slop.

Maar mijn opa bleef het Esperanto trouw. Hij huwde een vrouw van buiten Moresnet, die eerst geen woord Esperanto sprak, maar het automatisch leerde, omdat opa gewoon door bleef praten in het Esperanto.

Zij kregen twee kinderen waaronder dus mijn vader, die tweetalig werden opgevoed. De kinderen spraken dus Esperanto maar toen ze ouder werden vertikten ze het om nog langer die gekke taal te spreken.

Ik ging vaak logeren bij opa en vond het juist interessant om zo'n opa te hebben en pikte heel wat op van de kunsttaal. Ik had er zelfs veel baat bij op de middelbare school bij het leren van de vreemde talen.

Michel keek met ontzag naar de oude man voor hem.

'Lieve help, Roberto. Wat een verhaal! En hoe heb je die mensen dan hier aan het Esperanto gekregen?'

Roberto glimlachte.

'Tja, ik was blijkbaar nog gedrevener dan mijn overgrootvader. Maar het is vooral van de grond gekomen, omdat we hier ook met zoveel verschillende nationaliteiten zijn begonnen.'

'Waarom niet gewoon Engels?' Dat spreekt de halve wereld al.'

'Ja, dat zou je denken, maar als je een Tsjech, of een Pool samen met een Albanees Engels hoort praten, begrijp je wel waarom Esperanto zo veel logischer is. Al die verschillende accenten! Esperanto als 2^e taal op de wereld, naast de moedertaal en dan eventueel voor de lol een vreemde taal erbij, zou toch fantastisch zijn.

En dan is het Esperanto zoveel sneller te leren. De grammatica is veel en veel gemakkelijker als van welke taal dan ook.

Maar helaas; er wordt meestal niet voor het logische gekozen in de politiek, daar spelen andere belangen,

Maar genoeg gepraat nu Michel. Zullen we nog een koffie nemen, of wil je wat anders drinken? Oh, ik zal je de plaatselijke specialiteit laten proeven. Het heet Kefir.'

Hij liep naar binnen en kwam terug met twee champagneglazen met een bruisend goedje erin.

'Proef maar of je het lekker vindt.'

Michel nam een nieuwsgierig slokje van het crèmekleurige vocht. Het smaakte iets naar citroen en was heel verfrissend.

'Best lekker!'

'Het is gemaakt van een soort bacterie. Het zijn witte kristallen, die groeien op suiker. Dit is de watervariant. Het kan ook met melk. Dat wordt dan een soort yoghurt. Je kan beide soorten heel gemakkelijk thuis maken.'

Het werd warm op het terras. Een meisje kwam de parasols uitzetten. Er kwamen andere gasten aan op het terras. Aperitief tijd dacht Michel Hij zag Rosa ook aan

tafeltje zitten met een glas kefir. Best triest voor haar, zo'n tijd hier. Hij stak een hand op, toen ze zijn richting uitkeek.

'Al kennis gemaakt, zie ik,' zei Roberto.

'Ja,' lachte Michel. 'Ik zit met haar en ene Karl aan een tafel bij het eten. Dat is zo geregeld. We spreken trouwens Engels. En ja, het gaat soms moeizaam. Voor Spaanstaligen is het Engels ook niet zo vanzelfsprekend.'

'Probeer mijn boekje maar eens,' antwoordde Roberto. 'Dan raak je misschien ook bezeten, net als ik.'

Ze dronken in stilte hun glas leeg. Roberto stond even later op om thuis te gaan eten. Michel bladerde wat in het Esperanto boekje.

Het begon kinderlijk eenvoudig. Een verhaaltje over drie kippen. Keko, Riko, kaj Konjo. Al een woordje geleerd, dacht Michel. Kaj betekent en.